

รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์
สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

โครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้
ที่เหมาะสมกับภูมิสังคม บนพื้นที่สูงเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ
และการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีดิจิทัล

รหัสโครงการ 4791203

โครงการวิจัยและพัฒนาทักษะการเป็นผู้ประกอบการของกลุ่มสตรี
ชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

โดย

ณัฐภัทร สุวรรณโณม และคณะ

เดือน ธันวาคม ปี พ.ศ. 2568

งบประมาณสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund)

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์
สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

โครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้
ที่เหมาะสมกับภูมิสังคม บนพื้นที่สูงเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ
และการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีดิจิทัล

รหัสโครงการ 4791203

โครงการวิจัยและพัฒนาทักษะการเป็นผู้ประกอบการของกลุ่มสตรี
ชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

Research and Development of Hill tribe Women's
Entrepreneurship Skills on highlands

โดย

คณะผู้วิจัย

นางสาวณัฐภัทร สุวรรณโณม
นางจันทร์จิรา รุ่งเจริญ
นางสาวกชพร สุขจิตภิญโญ
นางสาวจันทร์ราวดี อารีศรีสม
นางสาวธีราพร ใจตุ้ม
นางสาวณิรินทร์พัชร ชยวงศ์ธร

สังกัด

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

ธันวาคม 2568

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ขอขอบคุณ กลุ่มผู้ประกอบการสตรีเป้าหมาย ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนบ้านห้วยชมภู วิสาหกิจชุมชนผ้าปักอ้าวเมี่ยนบ้านปางค่าใต้ กลุ่มสตรีผ้าเขียนลายเทียนบ้านสิบสองพัฒนา และโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 6 แห่ง ได้แก่ สบเมย พบพระ ห้วยเป้า แม่มะลอ ปางแดงใน แม่จริม ที่สละเวลาให้ข้อมูล ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมทดสอบกระบวนการเสริมทักษะการเป็นผู้ประกอบการที่เหมาะสมกับชาติพันธุ์ ช่วงวัย การศึกษา ทักษะดิจิทัล และบริบทพื้นที่

ขอขอบคุณ หัวหน้าสถานีฯ/ศูนย์ฯ เจ้าหน้าที่สถานีฯ/ศูนย์ฯ เจ้าหน้าที่ สวพส. ฝ่ายประสานงานและสนับสนุนงานสถานีฯ/ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง 2 แห่ง ได้แก่ ห้วยน้ำขุ่น ปังค่า ขอขอบคุณ นักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา สวพส. หัวหน้าและเจ้าหน้าที่ สวพส. ที่ปฏิบัติงานในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 4 แห่ง ได้แก่ สบเมย พบพระ ห้วยเป้า แม่มะลอ ปางแดงใน แม่จริม ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องที่ได้ประสานงานและร่วมปฏิบัติการวิจัยในครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คณะผู้วิจัย

ธันวาคม 2568

คณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล นางสาวณัฐภัทร สุวรรณโณม
 ตำแหน่ง นักวิจัย 3
 หน่วยงาน สำนักวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
 ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
 โทรศัพท์ 0-5332-8496-8 ต่อ 3205
 Email: natapatsu@hrdi.or.th

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-สกุล นางจันทรีจิรา รุ่งเจริญ
 ตำแหน่ง หัวหน้ากลุ่มงานสังคม
 หน่วยงาน สำนักวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
 ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
 โทรศัพท์ 0-5332-8496 ต่อ 3205
 Email: puntase@hotmail.com

ชื่อ-สกุล นางสาวกชพร สุขจิตติญโญ
 ตำแหน่ง นักวิจัย 5
 หน่วยงาน สำนักวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
 ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
 โทรศัพท์ 0-5332-8496-8 ต่อ 3205
 Email: khodchapornsu@hrdi.or.th

ชื่อ-สกุล นางสาวธีราพร ใจตุ้ม
 ตำแหน่ง นักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา 5
 หน่วยงาน สำนักวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
 ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
 โทรศัพท์ 0-5332-8496-8 ต่อ 3205
 Email: aorint@gmail.com

ชื่อ-สกุล นางสาวจันทราวดี อารีศรีสม
 ตำแหน่ง นักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา 5
 หน่วยงาน สำนักวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
 ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
 โทรศัพท์ 0-5332-8496-8 ต่อ 3205
 Email: Jantrawadee_yim@hotmail.com

สารบัญเรื่อง

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
คณะผู้วิจัย	ข
สารบัญเรื่อง	ง
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ฉ
บทคัดย่อ	ช
Abstract	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตการศึกษา	2
1.4 ขอบเขตเชิงพื้นที่ และเนื้อหา	4
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	6
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการ	6
2.2 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง	7
2.3 ทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital)	8
2.4 แนวคิดทุน 5 ด้าน	9
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	18
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	18
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	19
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	20
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	20
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล	21
4.1 ศึกษาทักษะความเป็นผู้ประกอบการทั้งในและนอกภาคการเกษตรบนพื้นที่สูง	21
4.2 การวิเคราะห์ปัจจัยสนับสนุน และข้อจำกัดความเป็นผู้ประกอบการ	24
4.3 การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างทักษะความเป็นผู้ประกอบการ	33
4.4 การทดสอบกระบวนการเสริมสร้างทักษะความเป็นผู้ประกอบการทั้งในและนอกภาคการเกษตร	40
4.5 การถอดบทเรียน และสรุปปัจจัยความสำเร็จ	50
4.6 วิจารณ์ผลการวิจัย	60
4.7 สรุปผลการวิจัย	61

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

เอกสารอ้างอิง	62
ภาคผนวก	65
ผนวก ก	65
ผนวก ข	68
ผนวก ค	70

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	รายชื่อกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของผู้ประกอบการในพื้นที่สูง	16
2	อันดับประสิทธิภาพทางเทคนิคและผลตอบแทนต่อของผู้ประกอบการ 21 แห่ง ที่มีรายงานบัญชีประจำปี 2567	20
3	จำนวนและร้อยละของประเภทกิจกรรมทางธุรกิจแบ่งตามประเภทผู้ประกอบการ	21
4	จำนวนและร้อยละของประเภทมาตรฐานสินค้าและการส่งเสริมการขายแบ่งตาม ประเภทกลุ่มผู้ประกอบการ	22
5	ปัจจัยสนับสนุน และข้อจำกัดความเป็นผู้ประกอบการ กลุ่มผู้ประกอบการกรณีศึกษา 3 แห่ง	22
6	ผลการวิเคราะห์ทุน 5 ด้าน ของกลุ่มผู้ประกอบการ กรณีศึกษา 6 พื้นที่	32
7	การวิเคราะห์จุดเด่นและจุดปรับปรุง กลุ่มผู้ประกอบการเป้าหมาย	41
8	ผลการวิเคราะห์ทดสอบกระบวนการเสริมสร้างการยกระดับผู้ประกอบการที่ได้รับการ ยกระดับ	52
9	สรุปผลการวิเคราะห์ทุน 5 ด้าน ปัจจัยความสำเร็จ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ แนวปฏิบัติที่ ดี ผลลัพธ์/องค์ความรู้/สิ่งค้นพบของผู้ประกอบการของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิต ทางการเกษตรบ้านห้วยชมภู พื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำขุ่น อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	55
10	สรุปผลการวิเคราะห์ทุน 5 ด้าน ปัจจัยความสำเร็จ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ แนวปฏิบัติที่ ดี ผลลัพธ์/องค์ความรู้/สิ่งค้นพบของผู้ประกอบการกลุ่มสตรีอ้าวเมียนบ้านปางค่าใต้ และผู้ประกอบการชาติพันธุ์ม้ง บ้านสิบสองพัฒนา บ้านม้งใหม่ ในศูนย์พัฒนาโครงการ หลวงปางค่า อำเภอปาง จังหวัดพะเยา	57

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตด้วยการวิเคราะห์ Data Envelopment Analysis (DEA)	23
2	การสัมภาษณ์ข้อมูลกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอย้อมสีธรรมชาติบ้านปางไฮ	40
3	การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ประกอบการบ้านแม่ซา	40
4	รูปแบบผลผลิตภัณฑ์และลายผ้าที่นำมาออกแบบลายเอกลักษณ์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านแม่ซาถ้ำ	40
5	ผลการประเมินความพร้อมด้วยคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการก่อนการทดสอบรูปแบบการเสริมสร้างทักษะของผู้ประกอบการ 4 กลุ่ม	45
6	การอบรมเพิ่มทักษะความเป็นวิทยากร วิสาหกิจกลุ่มหัตถกรรมย้อมสีธรรมชาติบ้านปางแดงใน	46
7	การอบรมเพิ่มทักษะความเป็นวิทยากร ภาคปฏิบัติการ วิสาหกิจกลุ่มหัตถกรรมย้อมสีธรรมชาติบ้านปางแดงใน	47
8	การประชุมกลุ่มผู้ประกอบการ วิสาหกิจกลุ่มสตรีบ้านแม่ซาถ้ำ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่	47
9	การอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การย้อมสีธรรมชาติและเทคนิคการย้อมของผู้นำกลุ่มสตรีกลุ่มหัตถกรรมบ้านปางแดงใน	48
10	ช่องทางการจำหน่ายของกลุ่มวิสาหกิจกลุ่มสตรีบ้านแม่ซาถ้ำ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่	48
11	กิจกรรมการสะท้อนย้อนกลับหลังการเสริมสร้างทักษะผู้ประกอบการฯ	49
12	กิจกรรมทดสอบกระบวนการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการชาติพันธุ์	51
13	ผลการประเมินความพร้อมของการเป็นผู้ประกอบการหลังได้รับการเสริมสร้างทักษะผู้ประกอบการ	51
14	การติดตามการดำเนินงานต่อเนื่องของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรบ้านห้วยชมภู พื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำขุ่น	54
15	กิจกรรมการดำเนินงานต่อเนื่องของผู้ประกอบการกลุ่มสตรีในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปังค่า อำเภอปง จังหวัดพะเยา	59
16	การติดตามการดำเนินงานของผู้ประกอบการกลุ่มสตรีอ้าวเมียนบ้านปางค่าใต้ และผู้ประกอบการชาติ ในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปังค่า อำเภอปง จังหวัดพะเยา	59

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยและพัฒนาทักษะการเป็นผู้ประกอบการของกลุ่มสตรีชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างทักษะความรู้ด้านผู้ประกอบการของกลุ่มสตรีในและนอกภาคการเกษตร เพื่อยกระดับศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยเทคนิค Data Envelopment Analysis (DEA) เพื่อประเมินประสิทธิภาพของผู้ประกอบการ 108 กลุ่ม และการวิจัยเชิงคุณภาพแบบ Participatory Action Research (PAR) เพื่อถอดบทเรียนปัจจัยความสำเร็จและพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ผลการวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนมีแนวโน้มการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าสหกรณ์ โดยมี 5 กลุ่มตัวอย่างที่โดดเด่น ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกาแปดอยกลาง (ปางต้นเตื่อ) วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่วาก สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพพระ จำกัด วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผลิตผักปลอดภัยแม่จรม และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์จากมะแตก การวิเคราะห์ทุน 5 ด้าน (มนุษย์ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ กายภาพ และการเงิน) พบว่าปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จคือ ความเข้มแข็งของผู้นำ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและเอกชน รวมถึงการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์และมูลค่าสูงขึ้น การดำเนินกระบวนการ PAR กับกลุ่มสตรีชาติพันธุ์ 8 กลุ่ม ยังแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการตลาด การบริหารจัดการ และทักษะดิจิทัล ช่วยเพิ่มรายได้ สร้างความมั่นใจ และเสริมบทบาทสตรีในชุมชน ผลการวิจัยจึงชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาผู้ประกอบการบนพื้นที่สูงต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วม การบูรณาการองค์ความรู้ท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ และระบบสนับสนุนเชิงนโยบายที่ต่อเนื่อง เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืนตามเป้าหมาย SDGs ด้านการลดความเหลื่อมล้ำและการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ

คำสำคัญ: พื้นที่สูง สถาบันเกษตรกร ธุรกิจเกษตร นวัตกรรม เครือข่ายชุมชน

Abstract

The research project “Research and Development of Hill tribe Women's Entrepreneurship Skills on highlands” implemented by the Highland Research and Development Institute (Public Organization), aims to test and develop processes for strengthening entrepreneurial knowledge and skills among women’s groups in both agricultural and non-agricultural sectors. The project seeks to enhance the economic and social capacity of highland communities to achieve sustainable self-reliance. The study employed a mixed methods research design, combining quantitative analysis using Data Envelopment Analysis (DEA) to assess the efficiency of 108 entrepreneurial groups, with qualitative research based on Participatory Action Research (PAR) to extract lessons learned regarding success factors and to develop experiential learning processes (learning by doing). The findings indicate that community enterprises tend to demonstrate higher operational efficiency than cooperatives. Five outstanding case study groups were identified: the Doi Lang Coffee Community Enterprise (Pang Ton Duea), Ban Mae Wak Community Enterprise, Phop Phra Royal Project Highland Development Cooperative Limited, Mae Charim Large-Scale Safe Vegetable Production Community Enterprise, and the Community Enterprise for Product Development from Mak Tae Fruit. An analysis of five forms of capital-human, social, natural resource, physical, and financial capital-revealed that key success factors include strong leadership, participatory management practices, collaborative networks with public and private sector organizations, and the application of local wisdom to enhance product uniqueness and value addition. Furthermore, the implementation of the PAR process with eight ethnic women groups demonstrated notable improvements in knowledge related to marketing, management, and digital skills. These improvements contributed to increased income, enhanced self-confidence, and strengthened the role of women within their communities. Overall, the research highlights that entrepreneurial development in highland areas requires collaborative learning, the integration of local knowledge with modern technology, and sustained policy support systems. Such an approach is essential for advancing sustainable community economic development in alignment with the Sustainable Development Goals (SDGs), particularly those related to reducing inequalities and promoting gender equality.

Keywords: highland areas; farmer organizations; agribusiness; innovation; community networks